

Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας (Σ2§1)

□ □ ΤΖΙΡΩΝΗ ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ

ΤΟ ΑΠΑΡΑΒΙΑΣΤΟ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΞΙΑΣ (Σ 2 §1)

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ
ΑΘΗΝΑ 2009

ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Θέμα Εργασίας : «Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας (Σ2§1)»

Όνομα φοιτήτριας : Τζιρώνη Ευαγγελία

A.M. 1340200500420

Εξάμηνο φοίτησης: Η'

Τηλέφωνα επικοινωνίας: 2108974486, 6972697787

Email:etzironi@gmail.com

Επιβλέπων καθηγητής: κος Ανδρέας Δημητρόπουλος

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΑΘΗΝΑ 2009

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΘΕΜΑ.....	σελ.1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	σελ.2
I. Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΑΠΑΡΑΒΙΑΣΤΟΥ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΞΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΥΔΙΑΣΤΑΤΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ.....	σελ.3
α) Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας ως ανώτατης δικαιοπολιτικής αρχής.....	σελ.3β) Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας ως καταστατικής αρχής της έννομης τάξης....
.....	σελ.3
γ) Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας ως γενικής αρχής της έννομης τάξης.....	σελ.4
δ) Η αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας ως ερμηνευτικής αρχής.....	σελ.5
II. ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ.....	σελ.6
α) Βασικά χαρακτηριστικά.....	σελ.6
β) Φορείς.....	σελ.6
III. ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ.....	σελ.7
α) Προστατευόμενο αγαθό και η τρισδιάστατη υπόσταση του.....	σελ.7
β) Αποδέκτες και εξουσίες του δικαιώματος της ανθρώπινης αξίας.....	σελ.8
γ) Άσκηση του δικαιώματος.....	σελ.10
IV. ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ.....	σελ.11
V. ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ.....	σελ.12

Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας (Σ2§1)

α) Διακρίσεις από συγγενείς έννοιες.....σελ.12	
β) Νομολογία δικαστηρίων και ανεξάρτητων διοικητικών αρχών σε θέματα ανθρώπινης αξίας.....σελ.17	
i. Προσωπική κράτηση για χρέη προς το δημόσιο.....σελ.17	
ii. Το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξία και το άρθρο 1047ΚΠολΔ.....σελ.19	
iii. Ανθρώπινη αξία και περιορισμοί στο δικαίωμα επιλογής συζύγου και συνάψεως γάμου.....σελ.20	
iv. Η ανθρώπινη αξία και το ποινικό δίκαιο.....σελ.20	
v. Αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων-Υπόθεση Κορκολή.....σελ.22	
Υπόθεση Big Brother.....σελ.23	
Υπόθεση βιομετρικής επαλήθευσης ταυτότητας επιβατών στα αεροδρόμια.....σελ.23	
vi. Η μαγνητοταινία ως απαγορευμένο αποδεικτικό μέσο.....σελ.24	
α) Υποκλοπή συνομιλιών συζύγου για μοιχεία και άμβλωση (Βούλευμα ΕφΘες189/81).....σελ.24	
β) Η υπόθεση της ιδιόγραφης διαθήκης.....σελ.24	
vii. Το δικαίωμα της ανθρώπινης αξίας και η προστασία της προσωπικότητας κατά το ΑΚ57.....σελ.24	
ΠΕΡΙΛΗΨΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....σελ.28	
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....σελ.29	

ΘΕΜΑ

Στην παρούσα εργασία γίνεται μια προσπάθεια να παρουσιαστεί, με συνοπτικό τρόπο, το μεγάλο ζήτημα της ανθρώπινης αξίας ως θεμελιώδους έννοιας στην ελληνική έννομη τάξη. Οι σελίδες που ακολουθούν ασχολούνται με τον

προσδιορισμό της ανθρώπινης αξίας ως αρχής και ως δικαιώματος. Γίνεται αναφορά στη σημασία της αρχής αυτής, στον πολυδιάστατο χαρακτήρα της, στους φορείς και στο γενικό περιεχόμενο του ομώνυμου δικαιώματος, δηλαδή στο προστατευόμενο αγαθό, στους αποδέκτες του και στις εξουσίες του φορέα του. Έπειτα, γίνεται μια συνοπτική παρουσίαση των οριοθετήσεων και των περιορισμών του. Μετά από αυτή την ανάλυση, προκειμένου να κατανοήσουμε σε βάθος την έννοια και την εγγυητική λειτουργία της ανθρώπινης αξίας, ακολουθεί μια σειρά ειδικών θεμάτων, που έχουν σα στόχο να αναδείξουν τη διαφορά της ανθρώπινης αξίας από συγγενείς έννοιες και τέλος γίνεται μια ενδεικτική παρουσίαση των θεμάτων που έχουν απασχολήσει περισσότερο θεωρία και νομολογία σχετικά με την αξία του ανθρώπου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αξία του ανθρώπου αποτελεί σημείο αναφοράς σε όλες τις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες. Η αξία του ανθρώπου και η ανθρώπινη αξιοπρέπεια κατοχυρώνονται τόσο στα συντάγματα των κρατών όσο και σε διεθνή κείμενα. Σε ό,τι αφορά την ελληνική έννομη τάξη

το ισχύον Σύνταγμα στο άρθρο 2 § 1 προστατεύει την ανθρώπινη αξία και χρωματίζει το συνολικό συνταγματικοπολιτικό σύστημα ως εξής «Ο σεβασμός και η προστασία της ανθρώπινης αξίας αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας». Ιστορικά η διασφάλιση και η κατοχύρωση της ανθρώπινης αξίας συμβαδίζει με τις αντιλήψεις που επικράτησαν στον διεθνή χώρο μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο και της φρίκης που γνώρισε ο κόσμος κατά τη διάρκεια του. Στην ελληνική έννομη τάξη η ανθρώπινη αξία ανάγεται σε συνταγματική αρχή για πρώτη φορά το 1975 και έκτοτε κατέχει εξέχουσα θέση στην συνταγματική τάξη. Άλλωστε δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι ο συντακτικός νομοθέτης την τοποθετεί στο πρώτο μέρος του Συντάγματος στις διατάξεις που ρυθμίζουν τη μορφή του πολιτεύματος και όχι στο δεύτερο μέρος που αφορά τα συνταγματικά δικαιώματα. Επιπλέον, το άρθρο 2 §1 μαζί με τα άρθρα 4 §1,4,7, 5 §1,3 και 13 § 1 και 26 εξαιρείται από τις υποκείμενες σε αναθεώρηση διατάξεις όπως ορίζει το άρθρο 110 §1 ενώ σύμφωνα με το άρθρο 48 §1 δεν αναστέλλεται η ισχύς του σε περίπτωση εφαρμογής του νόμου περί καταστάσεως πολιορκίας.

Η διάταξη του άρθρου 2 §1 ακολουθεί την αντίστοιχη διάταξη του ισχύοντος γερμανικού ομοσπονδιακού συντάγματος του 1949 το οποίο υπήρξε το πρώτο που διακήρυξε γενικά το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας. Ωστόσο το γερμανικό σύνταγμα δε κάνει κατά κυριολεξία λόγο για ανθρώπινη αξία¹ αλλά για ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Την ίδια διατύπωση ακολουθούν τόσο το ισπανικό όσο και το ιταλικό σύνταγμα, το οποίο μάλιστα το 1947 όριζε την ανθρώπινη αξιοπρέπεια ως φραγμό της ελευθερίας της ιδιωτικής οικονομικής πρωτοβουλίας.

Στην έμφυτη ανθρώπινη αναφέρεται και το προοίμιο της Οικουμενικής Διακήρυξης των ΗΕ και την επανέλαβαν το 1966 τα προοίμια των Διεθνών Συμφώνων των ΗΕ για τα θεμελιώδη δικαιώματα. Μνεία στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια γίνεται επίσης στην Διακήρυξη των θεμελιωδών δικαιωμάτων και ελευθεριών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και στο σχέδιο του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

VI. Η ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΑΠΑΡΑΒΙΑΣΤΟΥ ΤΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΑΞΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΠΟΛΥΔΙΑΣΤΑΤΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΗΣ

Η αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας συνιστά μια αντικειμενική αρχή από την οποία απορρέουν υποκειμενικά δίκαια, συνταγματικά δικαιώματα για τον κάθε φορέα

¹ Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα- Ειδικό μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος III ΙΑ' Έκδοση Αθήνα 2004

ξεχωριστά. Ως αντικειμενική αρχή, το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας είναι ταυτόχρονα ανώτατη δικαιοπολιτική, καταστατική, γενική και ερμηνευτική αρχή της έννομης τάξης. Πριν προχωρήσουμε στην ανάλυση των επιμέρους πτυχών της αξίζει να σημειώσουμε ότι το άρθρο 2 §1 δεν είναι απλώς κατευθυντήρια, όπως υποστηρίζουν μερικοί συγγραφείς, εμμένοντας στην παλαιά διάκριση ανάμεσα σε δεσμευτικές και κατευθυντήριες διατάξεις του Συντάγματος. Αντιθέτως πρόκειται για μια απολύτως νομικά δεσμευτική διάταξη η οποία αν και έχει πολλαπλό ρόλο στην συνταγματική τάξη υπόκειται και αυτή στην αρχή της τυπικής ισοδυναμίας των συνταγματικών διατάξεων.

α) Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας ως ανώτατης δικαιοπολιτικής αρχής

Η ανθρώπινη αξία είναι το θεμέλιο και η κατευθυντήρια αρχή του κοινωνικού ανθρωπισμού, δηλαδή εκείνου του συστήματος δικαίου που αποσκοπεί στην απόλυτη προστασία του ανθρώπου τόσο από τον συνάνθρωπο του ως ιδιώτη όσο και από τον συνάνθρωπο του ως φορέα δημόσιας εξουσίας. Το βασικότερο χαρακτηριστικό του κοινωνικού ανθρωπισμού είναι δηλαδή η απόλυτη αμυντική ενέργεια των θεμελιωδών δικαιωμάτων που αποτελούν εξειδικεύσεις της ανθρώπινης αξίας. Πέρα από την αμυντικής του ενέργεια, ο κοινωνικός ανθρωπισμός αποσκοπεί στην κάθε είδους εξέλιξη και προαγωγή του ανθρώπου που είναι δυνατή μόνο με την πλήρη απελευθέρωση όλων των υλικών μέσων, που είναι απαραίτητα για την πνευματική του ανάπτυξη^{2, 3}.

β) Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας ως καταστατικής αρχής της έννομης τάξης

Η ανθρώπινη αξία είναι ο σκοπός και η καταστατική αρχή του δικαίου, η αρχή και το τέλος της έννομης τάξης. Το δίκαιο δηλαδή δεν είναι αυτοσκοπός αλλά το μέσο για την ολοκλήρωση της ανθρώπινης αξίας. Οποιοσδήποτε κανόνας βρίσκεται σε αντίθεση προς τη αρχή της ανθρώπινης αξίας δεν έχει θέση στο δικαϊκό σύστημα του κοινωνικού ανθρωπισμού. Επομένως η αξία του ανθρώπου ως καταστατική αρχή προσδιορίζει την ιδέα της δικαιοσύνης. « Δίκαιο» με την ουσιαστική έννοια του όρου

2 Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα- Ειδικό μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος III ANT. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ Αθήνα 2004

3 Αναλυτικά για τον κοινωνικό ανθρωπισμό βλ. Δημητρόπουλος Ανδρέας, Γενική Συνταγματική Θεωρία, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Α, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ANT. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθήνα 2004

είναι ό,τι δεν προσβάλλει και ό,τι προάγει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Το ουσιαστικό περιεχόμενο του δικαίου, προσδιορίζεται από το περιεχόμενο της ανθρώπινης αξίας.

Στην ανθρώπινη αξία κατευθύνθηκε και βασίστηκε η ενοποίηση της έννομης τάξης. Στη διαμάχη δημόσιου και ιδιωτικού δικαίου πιστεύεται, ακόμη και σήμερα, ότι αντικατοπτρίζεται ο ιδεολογικός αγώνας ατομικισμού και ετατισμού με το πέρασμα του χρόνου έγινε αντιληπτό ότι πρέπει να εξαιρεθεί η διάκριση αυτή. Από τη στιγμή που τόσο οι κανόνες του ιδιωτικού όσο και του δημοσίου δικαίου αποβλέπουν στην προστασία της ανθρώπινης αξίας είναι άνευ αντικειμένου ο διαχωρισμός της έννομης τάξης σε δύο αυτόνομους κλάδους. Ο κοινός, λοιπόν σκοπός της έννομης τάξης συνέβαλε στην άμβλυση και τελικά στην εξαφάνιση των ποιοτικών διαφορών των δύο αυτών κλάδων. Τόσο η δημοσιοποίηση του ιδιωτικού δικαίου όσο και η ιδιωτικοποίηση του δημοσίου δικαίου βασίζεται στην ανθρωπιστική αρχή.

Στην ελληνική έννομη τάξη η αρχή της ανθρώπινης αξίας αποτελεί καταστατική αρχή. Όλοι οι κανόνες δικαίου εξειδικεύουν και υπηρετούν την ανθρώπινη αξία. Η αναγωγή της αξίας του ανθρώπου σε καταστατική αρχή με το Σύνταγμα του 1975 σήμανε ταυτόχρονα με την ποιοτική μεταβολή της έννομης τάξης. Ο κοινωνικός ανθρωπισμός δεν είναι πια ρομαντική επιθυμία αλλά νομική πραγματικότητα. Η αρχή αυτή συνδέεται άρρηκτα με δύο θεμελιώδεις συνταγματικές υποχρεώσεις : την υποχρέωση των ατόμων να σέβονται και την υποχρέωση του κράτους να σέβεται και να προστατεύει την ανθρώπινη αξία.

Απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας και απαραβίαστο θεμελιωδών δικαιωμάτων βαίνουν παράλληλα, καθώς η πρώτη εξειδικεύεται με τα δεύτερα. Εφόσον η ανθρώπινη αξία είναι απαραβίαστη⁴ απαραβίαστα είναι και τα συνταγματικά δικαιώματα.

γ) Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας ως γενικής αρχής της έννομης τάξης

Η αρχή του απαραβίαστου αποτελεί γενική αρχή η οποία εφαρμόζεται σε όλη την έννομη τάξη. Πρόκειται για ρητά διατυπωμένη «υπεργενική» η οποία ως εκ του περιεχομένου της εφαρμόζεται σε όλες τις μερικότερες δικαιοτικές περιοχές. Έχει διπλό χαρακτήρα καθώς απευθύνεται τόσο προς το κράτος όσο και προς τους ιδιώτες. Κατά της καταστατικής αρχής προβάλλεται συχνά το επιχείρημα ότι είναι γενική και επομένως επιδέχεται πολλές ερμηνείες καθώς και ότι είναι δυνατόν να παραμερίσει

4 Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα- Ειδικό μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος III ANT. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ Αθήνα 2004

άλλες αξίες η αρχές. Η άποψη αυτή, όμως θα πρέπει να μας προβληματίσει καθώς συγχέει δυο διαφορετικά πράγματα: το ζήτημα του γενικού περιεχομένου της αρχής αυτής και το ζήτημα της παρερμηνείας της. Σχετικά με το πρώτο σκέλος του ενδοιασμού μας πρέπει να επισημάνουμε πως όλες οι θεμελιώδεις αρχές έχουν από τη φύση τους γενικό περιεχόμενο, το οποίο εξειδικεύεται με συνταγματικές διατάξεις και διατάξεις του κοινού δικαίου⁵

Το ελληνικό Σύνταγμα καθιερώνει την αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας αλλά και την αρχή της ισότητας και την αρχή της ελευθερίας (άρθρα 4 και 5 αντίστοιχα). Η ταυτόχρονη αυτή κατοχύρωση σημαίνει πως η ανθρώπινη αξία δεν εξειδικεύεται όχι μόνο με την ελευθερία αλλά και με την ισότητα. Την ανθρώπινη επίσης αξία εξειδικεύουν τα θεμελιώδη δικαιώματα(ταυτόχρονα βέβαια και ως δικαιώματα ισότητας και ελευθερίας). Επομένως το γεγονός ότι η αρχή αυτή έχει γενικό περιεχόμενο δε σημαίνει πως είναι και ακαθόριστο.

Όσον αφορά την πιθανότητα παρερμηνείας της αρχής του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας αξίζει να σημειωθεί ότι η ορθή ερμηνεία της αρχής αυτής, όπως και των περισσότερων συνταγματικών διατάξεων, συνιστά πράγματι χρέος της νομικής⁶ επιστήμης. Η παρερμηνεία μιας αρχής μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως άλλοθι για την αυτοκατάργηση της. Πρέπει να θυμόμαστε άλλωστε ότι από τις δικτατορίες η Δημοκρατία καταργήθηκε χάριν της Δημοκρατίας. Η σωστή ερμηνεία της αρχής του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας αποτελεί εξαιρετικά σοβαρό συνταγματικοπολιτικό ζήτημα, το οποίο ακριβώς λόγω της μεγάλης του σημασίας δε μπορεί να αντιμετωπίζεται με σύντομες αναφορές.

δ) Η αρχή του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας ως ερμηνευτικής αρχής

Ως αντικειμενική συνταγματική αρχή και ως καταστατική αρχή, το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας αποτελεί και ερμηνευτική αρχή. Έτσι η σημασία και η νομική της αξία δεν περιορίζεται μόνο στην εφαρμογή του περιεχομένου της αλλά και στον προσδιορισμό άλλων διατάξεων τις οποίες ερμηνεύει και «χρωματίζει» η ανθρώπινη αξία. Ως ερμηνευτικός κανόνας αναφέρεται στη συνολική έννομη τάξη και αφορά τόσο

5 Για τις γενικές αρχές της έννομης τάξης βλ. Δημητρόπουλο, Γενική Συνταγματική Θεωρία (2004) σ.104 επ. και 265

6 Για την σημασία της ερμηνείας του Συντάγματος βλ. Δημητρόπουλο, Γενική Συνταγματική Θεωρία (2004) σ.23-25

τις διατάξεις του Συντάγματος για τα δικαιώματα όσο και αυτές που αφορούν την οργάνωση του κράτους.⁷

VII. ΤΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ

α) Βασικά χαρακτηριστικά

Με τη διάταξη του άρθρου 2 §1 είπαμε και παραπάνω ότι καθιερώνεται η αντικειμενική αρχή από την οποία απορρέουν υποκειμενικά δίκαια, δηλαδή συνταγματικά δικαιώματα. Η γεωγραφική της θέση δε πρέπει να μας οδηγεί το συμπέρασμα ότι πρόκειται για μία αντικειμενική μόνο αρχή.⁸ Το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξία είναι επίσης το ανώτατο μητρικό δικαίωμα το οποίο μαζί με το δικαίωμα στην ελευθερία και την ισότητα αποτελεί την τριάδα των μητρικών δικαιωμάτων

β) Φορείς

Δικαίωμα, όπως ήδη γνωρίζουμε είναι η από το δίκαιο απονεμόμενη στα πρόσωπα εξουσία για την ικανοποίηση συμφέροντος.⁹ Από τον ορισμό προκύπτει άμεσα ότι όλα τα δικαιώματα έχουν ως φορείς πρόσωπα. Ιδιαίτερα το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξία είναι κατεξοχήν ανθρώπινο δικαίωμα. Φορέας λοιπόν του δικαιώματος αυτού μπορεί να είναι μόνο φυσικό και όχι νομικό πρόσωπο διότι μόνο τα ανθρώπινα όντα έχουν ανθρώπινη αξία. η προστασία ξεκινά πριν από τη γέννηση (κυοφορούμενο) και τελειώνει με το θάνατο του προσώπου, δηλαδή κατά την κρατούσα άποψη με την ταφή ή την καύση της σωρού¹⁰ καταρχήν φορείς είναι τόσο οι ημεδαποί όσο και οι

7 Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα- Ειδικό μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος III ANΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ Αθήνα 2004

8 Ομοίως Δαγτόγλου, Ατομικά Δικαιώματα Α' (2005). Αντίθετα, Μάνεσης Ατομικές Ελευθερίες που υποστηρίζει ότι το άρθρο 2 §1 δεν ιδρύει αυτοτελές δικαίωμα.

9 Δημητρόπουλος Ανδρέας, Γενική Συνταγματική Θεωρία, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Α, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ANΤ. Ν ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθήνα 2004

10 Δαγτόγλου, Ατομικά Δικαιώματα Β' (2005).

αλλοδαποί αλλά και οι ανιθαγενείς. Το περιεχόμενο της αρχής αυτής καθορίζει το θεμιτό ή όχι χαρακτήρα της κρατικής επέμβασης σε όσες περιπτώσεις οι αλλοδαποί δεν είναι φορείς συγκεκριμένων δικαιωμάτων. Το γεγονός ότι το δικαίωμα αυτό είναι σύμφυτο της ανθρώπινης ύπαρξης συνεπάγεται άμεσα ότι είναι ταυτόχρονα απαράγραπτο, αναπαλλοτρίωτο και κατεξοχήν προσωπικό. Δεν είναι, επομένως, δεκτικό ειδικής ή γενικής παραίτησης. Οποιαδήποτε συμφωνία πώλησης ή δωρεάς οργάνου είναι αδιανόητη ακόμα και αν υπάρχει η συναίνεση του φορέα. Τέλος θα πρέπει να σημειώσουμε πως η αντίθετη όψη κάθε δικαιώματος είναι η υποχρέωση. Κάθε δικαίωμα παρέχει εξουσία έναντι κάποιου, του αποδέκτη, έννοια που θα διευκρινιστεί σε επόμενη ενότητα.

VIII. ΤΟ ΓΕΝΙΚΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΣΤΗΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ

Στην ενότητα αυτή θα μας απασχολήσει το γενικό περιεχόμενο του δικαιώματος στην ανθρώπινη αξία, δηλαδή ποιο είναι το έννομο αγαθό που προστατεύεται, τι εξουσίες και κατά ποιών απονέμει το δίκαιο στους φορείς του και τέλος με ποιες ενέργειες ασκείται το δικαίωμα αυτό.

α) Προστατευόμενο αγαθό και η τρισδιάστατη υπόσταση του

Ο ορισμός της ανθρώπινης αξίας ως το σύνολο των υλικών, πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων του ανθρώπινου γένους καθορίζει και το αντικείμενο της νομικής ρύθμισης, το αγαθό επί του οποίου ασκείται η απονεμόμενη από το δίκαιο εξουσία. Αντικείμενο του δικαιώματος στην ανθρώπινη αξία είναι το σύνολο της υλικής, πνευματικής και κοινωνικής υπόστασης του ανθρώπου. Αντικείμενο της συνταγματικής προστασίας είναι ο ίδιος ο άνθρωπος, δηλαδή ο άνθρωπος εμφανίζεται ταυτόχρονα ως υποκείμενο και ως αντικείμενο του δικαίου.¹¹

Η ανθρώπινη αξία αποτελεί πραγματικό αγαθό, έχει δηλαδή αντικειμενική υπόσταση στον εξωτερικό κόσμο ανεξάρτητα από οποιαδήποτε νομική ρύθμιση. Αυτή η πραγματική υπόσταση, η πραγματική έννοια δηλαδή άνθρωπος, είναι αυτή που

¹¹ Κατά Δαγτόγλου, η αξία του ανθρώπου είναι ο απαραβίαστος πυρήνας της προσωπικότητας του ως φυσικού υποκειμένου δικαίου που διακρίνει τον άνθρωπο από τα άλογα όντα και από τα αντικείμενα του δικαίου.

προσδιορίζει και το περιεχόμενο της νομικής έννοιας. Ανθρώπινη αξία δεν είναι τίποτα λιγότερο και τίποτα περισσότερο από τον άνθρωπο. Κάθε άνθρωπος είναι και φορέας της ανθρώπινης αξίας.

Βασικό χαρακτηριστικό της ανθρώπινης αξίας είναι το γεγονός ότι προστατεύεται τόσο η σωματική και πνευματική υπόσταση του ανθρώπου (*corpus* και *animus*) όσο και η κοινωνική του υπόσταση (κάτι που όπως θα δούμε παρακάτω διαχωρίζει την ανθρώπινη αξία από την ανθρώπινη αξιοπρέπεια). Η ανθρώπινη αξία περιλαμβάνει όπως είναι φυσικό τη συνολική σωματική υπόσταση του ατόμου. Επομένως προστατεύεται οποιοδήποτε μέρος του ανθρώπινου σώματος. Οποιαδήποτε επέμβαση στο σώμα του αντίθετα προς τη θέληση του παραβιάζει την ανθρώπινη αξία. Είναι βέβαια αρκετά ξεκάθαρο ότι στο πεδίο προστασίας του άρθρου 2 §1 δεν υπάγονται τα προϊόντα της χειρωνακτικής και υλικής εργασίας. Με τη διάταξη αυτή προστατεύεται η ανθρώπινη αξία από επεμβάσεις στην σωματική υπόσταση πχ. η εμπορία ανθρώπινων ιστών και οργάνων, η με αμοιβή κυοφορία ξένου εμβρύου ή άλλες παρόμοιες βιοϊατρικές επεμβάσεις. Επίσης, η άσκηση οποιασδήποτε σωματικής βίας αντίκειται στην ανθρώπινη αξία.¹² (*vis absoluta*)

Η πνευματική υπόσταση ανάγεται στο ανθρώπινο πνεύμα δηλαδή η λογική, η φαντασία και η συναισθηματική λειτουργία. Η πνευματική υπόσταση προστατεύεται ως ικανότητα και δυνατότητα χρήσης των πνευματικών ιδιοτήτων και ικανοτήτων. Η ανάπτυξη, η αξιοποίηση του ανθρώπινου πνεύματος του ανθρώπινου πνεύματος ανήκει στην πνευματική υπόσταση του ανθρώπου και προστατεύεται με την ανθρώπινη αξία. Επομένως στην ανθρώπινη αξία αντίκειται όχι μόνο η σωματική αλλά και ψυχολογική βία. Σε αντίθεση με την πνευματική υπόσταση του ανθρώπου που εμπίπτει στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 2 §1- και αυτό συμβαίνει ακριβώς επειδή αυτή η πνευματική υπόσταση του ανθρώπου, η λογική του είναι που τον διακρίνει από τα υπόλοιπα έμβια όντα- δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής αυτού του άρθρου τα προϊόντα του ανθρώπινου πνεύματος, τα πνευματικά δημιουργήματα δεν προστατεύονται μέσω της ανθρώπινης αξίας. Έτσι, η πολιτική ή άλλη ιδεολογία, οι θρησκευτικές πεποιθήσεις, η προσήλωση σε συγκεκριμένο είδος τέχνης δεν θεωρούνται προέκταση της ανθρώπινης αξίας και ενδεχομένως να προστατεύονται με άλλες συνταγματικές διατάξεις.

12 Δημητρώπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα- Ειδικό μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος III ANT. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ Αθήνα 2004

Αυτό που κάνει την ανθρώπινη αξία όμως να διαφέρει από συγγενείς έννοιες είναι ότι προστατεύει και την κοινωνική υπόσταση του ανθρώπου. Σε αυτήν ανήκει κυρίως η νομική αναγνώριση του ανθρώπου, δηλαδή η αναγνώριση του ως υποκειμένου δικαίου, υποκειμένου δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Η ικανότητα δικαίου έχει επομένως συνταγματική αναφορά και θεμελίωση και οι διατάξεις του αστικού κώδικα απλώς εξειδικεύουν τη συνταγματική επιταγή. Εξάλλου και η οικουμενική διακήρυξη ορίζει στο άρθρο 6 « Καθένας δικαιούται να αναγνωρίζεται παντού ως πρόσωπο έναντι του νόμου.

β) Αποδέκτες και εξουσίες του δικαιώματος της ανθρώπινης αξίας

Το Σύνταγμα αναγνωρίζει δυο ειδών δικαιώματα, τα αμυντικά και τα προστατευτικά. Τα πρώτα περιέχουν αξίωση αποχής από κάθε επιθετική ενέργεια είτε εκδηλώνεται με πράξη είτε με παράλειψη. Τα δεύτερα περιέχουν αξίωση παροχής βοήθειας προς τον αμυνόμενο για την απόκρουση της απειλούμενης, με επιθετική ενέργεια, προσβολής των δικαιωμάτων του ή για την αποκατάσταση της βλάβης, που υπέστη με την προσβολή. Τόσο τα αμυντικά όσο και τα προστατευτικά δικαιώματα ενυπάρχουν σε όλα τα θεμελιώδη δικαιώματα, ανεξάρτητα από οποιαδήποτε διάκρισή τους.¹³

- Αμυντικό περιεχόμενο

Το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξία έχει κατά πρώτον αμυντικό περιεχόμενο. Ως αμυντικό, το δικαίωμα της ανθρώπινης αξίας προστατεύει τον άνθρωπο από τον άνθρωπο, από επιθετικές ενέργειες των συνανθρώπων. Προστατεύει τη διατήρηση της υπάρχουσας κατάστασης και εμποδίζει την χειροτέρευση της κατάστασης του φορέα από επιθετικές ενέργειες, δε λειτουργεί όμως υπέρ της βελτίωσης της. Η αμυντική διάσταση του περιεχομένου αυτού συνίσταται μόνο στην αποτροπή κι όχι στην ενίσχυση. Το αμυντικό δικαίωμα στην ανθρώπινη αξία είναι απόλυτο και στρέφεται κατά παντός, τόσο κατά του κράτους όσο και κατά των ιδιωτών. Στρέφεται κατά κάθε επιθετικής ενέργειας είτε αυτή προέρχεται από την ιδιωτική είτε από τη δημόσια εξουσία¹⁴. Ο απόλυτος αυτός χαρακτήρας της αξίας του ανθρώπου θεμελιώνεται στην

13 Ανδρέας Δημητρόπουλος, Αμυντικά Δικαιώματα, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ 1981

14 Για τη τριτενέργεια των ατομικών δικαιωμάτων βλ. Δαγτόγλου Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα σ. 115-128 Α' τόμος Β' Έκδοση, 2005

κατά ο άρθρο 2 §1 υποχρέωση σεβασμού και προστασίας της ανθρώπινης αξίας και στη διάταξη του άρθρου 25 §1γ του Συντάγματος.¹⁵

Ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου αποτελεί πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας. Η κατά του κράτους κατεύθυνση του αμυντικού δικαιώματος της ανθρώπινης αξίας προκύπτει με σαφήνεια από την υποχρέωση σεβασμού. Ο συνταγματικός νομοθέτης υποχρεώνει την νομοθετική, εκτελεστική και δικαστική εξουσία να σέβεται, δηλαδή να μην παραβιάζει την αξία του ανθρώπου και όσα συνταγματικά δικαιώματα την εξειδικεύουν. Η νομοθετική εξουσία οφείλει να διαφυλάττει το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας και να προχωρεί στην ψήφισή μόνο εκείνων των νόμων που είναι σύμφωνοι προς αυτήν. Κανένας νόμος δε μπορεί να αφαιρέσει την ανθρώπινη αξία. Η δέσμευση αυτή της Πολιτείας είναι ιδιαίτερα εμφανής στο πεδίο του ποινικού δικαίου, τόσο στο κομμάτι της ποινικής νομοθεσίας που αφορά τις ποινές όσο και στο κομμάτι που αφορά την ποινική διαδικασία και τα απαραίτητα εχέγγυα της αντικειμενικότητας.

Η αμυντική ενέργεια δεσμεύει και την δικαστική εξουσία η οποία πρέπει να διαφυλάττει το περιεχόμενο της ανθρώπινης αξίας. Τέλος την ίδια υποχρέωση έχει και η εκτελεστική εξουσία.

Ως αναφέραμε και παραπάνω το δικαίωμα αυτό έχει απόλυτο χαρακτήρα που σημαίνει ότι το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας δε δεσμεύει μόνο τα όργανα του κράτους αλλά και τους πολίτες. Εφαρμόζεται λοιπόν και στις διαπροσωπικές σχέσεις. Εξάλλου η υποχρέωση του κράτους να προστατεύει απόλυτα την αξία του ανθρώπου δε θα ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί αν το απαραβίαστο δεν έβρισκε εφαρμογή και στις σχέσεις μεταξύ πολιτών. Με την αναθεώρηση του άρθρου 25 §1γ του 2001 η τριτενέργεια των ατομικών δικαιωμάτων κατοχυρώνεται και *expressis verbis* από το Σύνταγμα.¹⁶

- Το προστατευτικό περιεχόμενο

Όπως όλα τα δικαιώματα, έτσι και το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξία έχει προστατευτική διάσταση και με αυτό εννοούμε την προστασία από επιθετικές ενέργειες

15 «Η αρχή του σεβασμού και της προστασίας περιέχονται στο προστατευτικό και αμυντικό περιεχόμενο των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Οι δύο αυτές αρχές συνιστούν την αρχή της κατοχύρωσης. Η πρώτη απαγορεύει τις προσβολές και η δεύτερη επιβάλλει την παροχή βοήθειας στον αμυνόμενο για την απόκρουση της επιθέσεως.» Ανδρέας Δημητρόπουλος, Αμυντικά Δικαιώματα, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ 1981

16 Ωστόσο η τριτενέργεια δεν έχει εφαρμογή σε ότι αφορά το προστατευτικό και διασφαλιστικό περιεχόμενο των ατομικών δικαιωμάτων.

των συνανθρώπων και συνίσταται στην παροχή βοήθειας στον αμυνόμενο για την απόκρουση της βλάβης και την αποκατάσταση της βλάβης που υπέστη. Η μεγάλη διαφορά με το προστατευτικό περιεχόμενο έγκειται στο γεγονός ότι στρέφεται μόνο κατά του κράτους και όχι κατά των ιδιωτών. Επομένως η προστατευτική διάσταση του δικαιώματος στην ανθρώπινη αξία δεν τριτενεργεί.¹⁷

- Το διασφαλιστικό περιεχόμενο

Το διασφαλιστικό περιεχόμενο διαπνέεται από την αρχή της διασφάλισης η οποία εξειδικεύεται από τις μερικότερες αρχές της εξασφάλισης και της διεκδίκησης. Οι αρχές αυτές στρέφονται προς τη διαφύλαξη του ανθρώπου από κινδύνους διαφορετικούς από τις επιθετικές ενέργειες και περιέχουν αξίωση του φορέα να βελτιωθεί η θέση του.¹⁸ Το ισχύον Σύνταγμα δεν αναγνωρίζει το εξασφαλιστικό περιεχόμενο του δικαιώματος αυτού όμως κατοχυρώνει τα μέσα διεκδίκησης- και με αυτό εννοούμε όχι μόνο υλικές παροχές αλλά και διαδικασίες όπως την εκλογική διαδικασία, το δικαίωμα απεργίας κ.ά.

γ) Άσκηση του δικαιώματος

Στο πλαίσιο της γενικής κυριαρχικής σχέσης κράτους και πολιτών όπως επίσης και στο πλαίσιο της διαπροσωπικής σχέσης μεταξύ των πολιτών δεν υπόκειται σε κανένα περιορισμό αυτό όμως δε σημαίνει ότι η παρεχόμενη εξουσία στα άτομα δεν είναι οπωσδήποτε άνευ ορίων. Η αξία του ανθρώπου αποτελεί το άκρο όριο οποιουδήποτε περιορισμού ατομικού δικαιώματος που επιτρέπει εκάστοτε το Σύνταγμα είτε αυτός αναφέρεται στο περιεχόμενο είτε αναφέρεται στο περιεχόμενο είτε στους φορείς του δικαιώματος.¹⁹

ΙΧ. ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ

17 Η προστατευτική υποχρέωση των ιδιωτών δεν προκύπτει από το Σύνταγμα σε γενικούς βασικούς κανόνες από τη διάταξη του ισχύοντος συντάγματος. Βλ. Ανδρέας Δημητρόπουλος Κοινωνικός Ανθρωπισμός, 1998

18 Περισσότερα για τα εξασφαλιστικά και διεκδικητικά δικαιώματα βλ. Ανδρέας Δημητρόπουλος, Αμυντικά Δικαιώματα, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ 1981

19 Δαγτόγλου, Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα, τόμος Β', έκδοση 2004

Κάθε ατομικό δικαίωμα έχει ορισμένο και κατά λογική αναγκαιότητα περιορισμένο περιεχόμενο. Επιπλέον περιορίζεται από την πρακτική ανάγκη συνυπάρξεως και συντονισμού των διαφόρων προστατευόμενων εννόμων αγαθών και των φορέων τους. Η άσκηση του δικαιώματος αυτού δεν είναι εξουσία υπεράνω του Συντάγματος επομένως δε μπορεί να παραβλέπει τόσο τους εγγενείς περιορισμούς, δηλαδή τους εννοιολογικούς προσδιορισμούς όσο και τους γνήσιους.²⁰

Η άσκηση του δικαιώματος στην ανθρώπινη αξία οριοθετείται από τη ρήτρα της νομιμότητας, τη ρήτρα της κοινωνικότητας και τη ρήτρα της χρηστότητας. Η προστατευόμενη μέσω της αρχής του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας δράση όλων των κοινωνιών του δικαίου πρέπει να είναι σύμφωνη με το Σύνταγμα και με τους σύμφωνους προς αυτούς νόμους. Η απορρέουσα από το δικαίωμα εξουσία πρέπει να ασκείται μέσα στα πλαίσια που θέτει το σύνολο της έννομης τάξης. Επιπλέον, η άσκηση του δικαιώματος δεν επιτρέπεται εφόσον προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων, όπως κατοχυρώνονται από το Σύνταγμα και τους κοινούς νόμους.²¹ Το Σύνταγμα κατά την κατοχύρωση αρκετών ατομικών δικαιωμάτων κάνει ρητή αναφορά στην κοινωνική δέσμευση, περιέχει δηλαδή μνεία για το συμφέρον του κοινωνικού συνόλου.²² Τέλος, γενική οριοθέτηση του δικαιώματος της ανθρώπινης αξίας αποτελεί η αρχή της χρηστότητας. Τα χρηστά ήθη ως γενική ρήτρα εφαρμόζονται και εν προκειμένω. Η προερχόμενη από την ανθρώπινη αξία συνταγματική προστασία της δράσης του ανθρώπου εξικνείται μέχρι του ορίου που θέτουν τα χρηστά ήθη. Απαγορεύεται επίσης κατάχρηση της εξουσίας που παρέχει το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξία. η νομότυπη, πλην όμως υπερβολική²³ άσκηση του δικαιώματος της ανθρώπινης αξίας δεν είναι ανεκτή. Η απαγόρευση της καταχρηστικής άσκησης δεν αποτελεί περιορισμό του δικαιώματος αλλά προσδιορισμό του. όποιος ασκεί καταχρηστικά το δικαίωμα κινείται

20 Για περαιτέρω ανάλυση των διακρίσεων των περιορισμών βλ. Δαγτόγλου, Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα, τόμος Β', σ.136-219 έκδοση 2004

21 Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα- Ειδικό μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος ΙΙΙ ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ Αθήνα 2004

22 Η ρήτρα της κοινωνικότητας δε πρέπει να συγχέεται με τα λεγόμενα κοινωνικά δικαιώματα, δηλαδή για θετικές αξιώσεις παροχών εκ μέρους του κράτους.

23 Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα- Ειδικό μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος ΙΙΙ ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ Αθήνα 2004

εκτός του χώρου που το Σύνταγμα προστατεύει. Η καταχρηστική άσκηση απαγορεύεται ρητά από το Σύνταγμα στο άρθρο 25 §3. Το γεγονός ότι δεν προβλέπεται κάποια έννομη συνέπεια για την περίπτωση της παραβίασης της διάταξης δε σημαίνει πως έχουμε να κάνουμε με έναν ατελή κανόνα (*lex imperfecta*). Αντίθετα η κύρωση είναι ότι η συμπεριφορά αυτή δε χαίρει πλέον συνταγματικής προστασίας²⁴ η κατάχρηση δε πρέπει να συγχέεται με την παραβίαση του δικαιώματος ή των νόμων γενικά. Κατάχρηση έχουμε όταν δε παραβιάζεται καμία διάταξη, δηλαδή η συμπεριφορά είναι κατά αρχήν νόμιμη, όμως η χρήση του δικαιώματος είναι τέτοια που αντιστρατεύεται τη συνταγματική τάξη και ειδικά τον σκοπό του δικαιώματος. Δηλαδή δεν παραβιάζεται το *corpus* αλλά το *animus* του Συντάγματος.²⁵

Χ. ΕΙΔΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

α) Διακρίσεις από συγγενείς έννοιες

Ανθρώπινη Αξία και Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια: Ανθρώπινη αξία και ανθρώπινη αξιοπρέπεια δεν ταυτίζονται. Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια αναφέρεται κυρίως στην κοινωνική διάσταση της ανθρώπινης φύσης και όχι τόσο στη σωματική και πνευματική. Προσδιοριζόμενη βασικά από την ίσως στενότερη έννοια της τιμής δεν αποδίδει το ευρύτερο περιεχόμενο της ανθρώπινης αξίας. Οι διαφορές στην ανθρώπινη αξία και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια δεν είναι μόνο θεωρητικές, αλλά έχουν και μεγάλη πρακτική σημασία. Έτσι το κράτος δεν προσβάλλει την ανθρώπινη αξιοπρέπεια, όταν δεν παρέχει λ.χ. τα απαραίτητα μέσα για την ιατροφαρμακευτική περίθαλψη ή την παιδεία. Στην ανθρώπινη αξιοπρέπεια δεν περιλαμβάνεται το δικαίωμα στην παιδεία ή την υγεία. Αυτά ανήκουν όμως στο περιεχόμενο της ανθρώπινης αξίας. Η ανθρώπινη αξιοπρέπεια είναι έννοια που προσδιορίζεται από αξιολογικές κρίσεις, όχι υποκειμενικές βέβαια, αλλά από τις κρίσεις εκείνες που επικρατούν στην κοινωνική συνείδηση. Η ανθρώπινη αξία προσδιορίζεται από την ίδια στην ανθρώπινη οντότητα. Η ανθρώπινη αξία είναι έμφυτη στον άνθρωπο, δεν αφαιρείται με νομικούς κανόνες,

24 Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα- Ειδικό μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος III ANT. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ Αθήνα 2004

25 Δαγτόγλου Ατομικά και Κοινωνικά δικαιώματα, τόμος Β' σ.158-169, έκδοση 2004

όπως δεν είναι δυνατή με τους ίδιους κανόνες η αφαίρεση άλλων φυσικών ιδιοτήτων λχ. του φύλου ή της ηλικίας.²⁶

Ανθρώπινη αξία και προσωπικότητα: Ως έννοια είδους, η ανθρώπινη αξιοπρέπεια ταυτίζεται με την προσωπικότητα.. προσωπικότητα είναι ο ειδικός συνδυασμός των γενικών υλικών, πνευματικών και κοινωνικών γνωρισμάτων του ανθρώπινου είδους σε συγκεκριμένο άτομο. Η ανθρώπινη αξία δίνει ουσιαστικό περιεχόμενο στην προσωπικότητα και ταυτόχρονα την οριοθετεί.²⁷ Η προσωπικότητα και η ελεύθερη ανάπτυξη αυτής προστατεύεται από το Σύνταγμα στο άρθρο 5 §1. Κατοχυρώνεται δηλαδή το δικαίωμα του καθενός να αναπτύσσεται ως άνθρωπος.²⁸ Το δικαίωμα της προσωπικότητας αναφέρεται και προστατεύεται ρητά και από το ιδιωτικό δίκαιο με τα άρθρα 57,59 ΑΚ. Τα άρθρα αυτά δεν αποτελούν τίποτα παραπάνω από τον συγκεκριασμό των συνταγματικών διατάξεων 2 §1 και 5 §1, κατά τρόπο ώστε στο ιδιωτικού δικαίου δικαίωμα στην προσωπικότητα να περιλαμβάνεται και τόσο ο σεβασμός της αξίας του ανθρώπου, που αποτελεί τον απαραβίαστο πυρήνα του δικαιώματος όσο και η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας.

Ανθρώπινη Αξία, ελευθερία αξιοπρέπεια: η ανθρώπινη αξία είναι η πηγή, το μητρικό δικαίωμα των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Συνταγματικοί προσδιορισμοί της ανθρώπινης αξίας αποτελούν η ελευθερία και η ισότητα και συνταγματικές της εξειδικεύσεις τα ανθρωπίνια δικαιώματα. Ανθρώπινη αξία δεν είναι μόνο ισότητα ούτε μόνο ελευθερία. Είναι και ισότητα και ελευθερία ταυτόχρονα. Και οι δυο αρχές κατοχυρώνονται από το Σύνταγμα. Η ανθρώπινη αξία δεν ταυτίζεται με την οικονομική αξία ή με την προσωπικότητα.²⁹ Ανάμεσα στην αξία του ανθρώπου και την ισότητα υπάρχει στενότερη σχέση. Η αρχή της ισότητας απαγορεύει την αξιολόγηση και τη διάκριση του ανθρώπινου γένους σε κατηγορίες με βάση το φύλο, τη φυλή το χρώμα ή τοις πεποιθήσεις. Το άρθρο 4 §2 του Συντάγματος, αναφερόμενο στα δικαιώματα

26 Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα- Ειδικό μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος ΙΙΙ ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ Αθήνα 2004

27 Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα- Ειδικό μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος ΙΙΙ ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ Αθήνα 2004

28 Κατά Δαγτόγλου η διάταξη του άρθρου 5 §1 έχει επικουρική μόνο εφαρμογή και σε συνδυασμό με τις διατάξεις για την ανθρώπινη αξία και αξιοπρέπεια προστατεύουν πλευρές της ανθρώπινης προσωπικότητας που δεν αναφέρονται στις ειδικότερες εγγυήσεις των ατομικών δικαιωμάτων. (γενικό δικαίωμα προσωπικότητας)

29 Βλ. Δημητρόπουλος, Κοινωνικός Ανθρωπισμός και Ανθρώπινα Δικαιώματα, 1998

αλλά και στις υποχρεώσεις καθιερώνει την ισότητα των δύο φύλων, την ισότητα Ελλήνων και Ελληνίδων. Σημαντική επίσης προς την κατεύθυνση αυτή είναι η διάταξη του άρθρου 5 §2 εδ.α' του Συντάγματος, κατά την οποία : «όλοι όσοι βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια απολαμβάνουν απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών ή πολιτικών πεποιθήσεων». Κάθε άνθρωπος έχει ανθρώπινη αξία, η οποία προστατεύεται ανεξάρτητα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της προσωπικότητας. Η ανθρώπινη αξία υπάρχει σε κάθε άνθρωπο, γι' αυτό δεν επιτρέπεται να υποτιμάται στην κατά δίκαιο επικοινωνία του με τους ανθρώπους.

Στο περιεχόμενο της ανθρώπινης αξίας ανήκει επίσης η ελευθερία. Η στέρηση της ελευθερίας αποτελεί βαρύτατη προσβολή της ανθρώπινης αξίας. Η ελευθερία αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα της ανθρώπινης φύσης. Από την άποψη αυτή η συμβολή της θεωρίας του φυσικού δικαίου είναι ιδιαίτερα σημαντική. Η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, η δυνατότητα αυτεξουσιασμού του ατόμου, η εξουσία του ανθρώπου στο άτομο του αποτελούν θεμελίωση στοιχεία της ανθρώπινης αξίας . Το άρθρο 5 §1 του Συντάγματος ορίζει: « Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του.

Το ζεύγος ελευθερία-σύγκρουση και η μεταξύ τους αντίθεση: οι παραδοσιακές θεωρίες θεωρούν το χάσμα ανάμεσα στην ελευθερία και την ισότητα αγεφύρωτο. Η ελευθερία από τη μία οδηγεί στην ανισότητα και αντίθετα η επιβολή της ισότητας καταργεί την ελευθερία. Τίθεται έτσι το ζήτημα της προτίμησης της μίας αρχής από την άλλη. Το συμπέρασμα βέβαια αυτό συνάγουν μόνο όσοι έχουν μία ατομικιστική αντίληψη για την ελευθερία, η οποία παραγκωνίζει το κοινωνικό περιεχόμενο, ξένα προς τον ανθρώπινο παράγοντα, ξένα προς την ανθρώπινη αξία. Η ανθρώπινη αξία εδραιώνεται πάνω στην ελευθερία και στην ισότητα και προϋποθέτει την ταυτόχρονη ύπαρξη τους. Είναι η διαλεκτική σχέση ελευθερίας και ισότητας που εξασφαλίζει την ανθρώπινη αξία. Η ανθρώπινη αξία προσδίδει κοινωνικό περιεχόμενο στην ελευθερία, την όποια οριοθετεί. Ο άνθρωπος είναι ελεύθερος εφόσον δεν προσβάλλει την ανθρώπινη αξία. Ταυτόχρονα η ανθρώπινη αξία προσδίδει ελευθεριακό περιεχόμενο στην αρχή της ισότητας. Η ισότητα είναι επιτρεπτή μέχρι του σημείου που δεν προσκρούει στην αξία του ανθρώπου, εφόσον δηλαδή και στο μέτρο που δεν μετατρέπει τα ανθρώπινο γένος σε ένα άθροισμα ομοιόμορφων μονάδων. Όπως αντίκειται στην αξία του ανθρώπου ο άνισος καταμερισμός των δυνατοτήτων για πρόοδο και εξέλιξη στα άτομα της κοινωνίας, άλλο τόσο

αντίκειται στην ίδια αρχή ο ίσος καταμερισμός των απολαύσεων, ανάμεσα στον εργατικό και στον οκνηρό, στο νωθρό και τον δραστήριο. Στο πλαίσιο του κοινωνικού ανθρωπισμού, η ελευθερία προϋποθέτει την ισότητα και η ισότητα την ελευθερία. Ελευθερία και ισότητα βρίσκουν τα φιλοσοφικονομικά τους όρια στην αρχή της αξίας του ανθρώπου.³⁰

Γενικό και ατομικό συμφέρον: Οι παραδοσιακές νομικές θεωρίες και η γενικότερη συνταγματικοπολιτική σκέψη, που είναι επηρεασμένη από τα συνταγματικά πρότυπα του κράτους αποχής και του μεμονωμένου ανθρώπου, διακρίνει αντιθετικά ανάμεσα στο γενικό και το ατομικό συμφέρον. Η αντίληψη αυτή στη σημερινή, όμως, εποχή είναι λογικά και συνταγματικά εσφαλμένη. Αγνοεί η άποψη αυτή ότι σήμερα το προσωπικό συμφέρον και η ευημερία του ατόμου αποτελεί κατά το Σύνταγμα βασική επιδίωξη του σύγχρονου δημοκρατικού κράτους. Ταυτόχρονα η ατομική και γενικότερα η ιδιωτική δραστηριότητα στον κοινωνικό, τον πολιτικό και τον οικονομικό χώρο δεν επιτρέπεται να αναπτύσσεται πέρα από τους σκοπούς που θέτει το ίδιο το Σύνταγμα. Ο συγκερασμός αυτός αποτελεί βασική αρχή της νέας ελληνικής συνταγματικής τάξης.³¹

Κατά το άρθρο 25 §2 του Συντάγματος, η αναγνώριση και προστασία των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου από την πολιτεία, αποβλέπει στην πραγματοποίηση της κοινωνικής προόδου. Αλλά επίσης κατά το άρθρο 106 §2 η ιδιωτική πρωτοβουλία δεν επιτρέπεται να αναπτύσσεται σε βάρος της ελευθερίας και της ανθρωπίνης αξιοπρέπειας ή προς βλάβη της εθνικής οικονομίας. Στην σύγχρονη εποχή η κοινωνικοοικονομική εξέλιξη οδήγησε σε μεγάλο βαθμό στην αλληλεξάρτηση των μελών της κοινωνίας. Το κοινό συμφέρον δεν είναι αντίθετο αλλά περιλαμβάνει τα ατομικά συμφέροντα. Ο κανόνας δικαίου είτε ιδιωτικού είτε δημοσίου δικαίου, έχοντας ως θεμέλιο την ανθρωπίνη αξία δε μπορεί παρά να έχει ως αξίωση τον συγκερασμό των συμφερόντων. Η ενότητα της έννομης τάξης βασίζεται στη σύνθεση δημόσιου και ιδιωτικού και όχι στη υπεροχή του ενός πάνω στο άλλο αλλά στη τοποθέτηση τους στο ίδιο επίπεδο. Η σχέση αυτή ισοτιμίας και συγκερασμού δημόσιου και ιδιωτικού, προκύπτει και από το περιεχόμενο της δημοκρατικής αρχής, όπως έχει

30 Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα- Ειδικό μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος III ΑΝΤ. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ Αθήνα 2004

31 Για την έννομη τάξη βλ. Δημητρόπουλος Ανδρέας, Γενική Συνταγματική θεωρία, Σύστημα Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος Α, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΤ. Ν ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθήνα 2004

διαμορφωθεί. Ο συγκερασμός αυτός αποτελεί το βάθρο, πάνω στο οποίο εδράζεται η σύγχρονη μονιστική έννομη τάξη.³²

Αλληλεγγύη, ανταγωνισμός, άμιλλα: Η ανθρώπινη αξία θέτει τους απαραίτητους προσδιορισμούς και τα όρια στο σχήμα αλληλεγγύη-ανταγωνισμός-άμιλλα. Ο άκρατος ατομικισμός στην της επικράτησης του, εξασφαλίζοντας, κατά το δίκαιο τουλάχιστον, ειρήνη ανάμεσα στο κράτος και τα άτομα με τη συνταγματική καθιέρωση της αρχής του κράτους δικαίου, έδωσε παράλληλα το σύνθημα για την έναρξη ενός αλληλοεξοντωτικού αγώνα ανάμεσα στα άτομα ως μονάδες της κοινωνίας. Δεν θα ήταν υπερβολή να πούμε ότι θα είχαν συσσωρευτεί μεγάλα δεινά στην ανθρωπότητα αν το δημοκρατικό πολίτευμα δεν είχε εξαναγκάσει τους κυβερνώντες να μετριάσουν τα αποτελέσματα του αντιανθρωπιστικού αυτού αξιώματος.

Την αντίθεση του ανταγωνισμού αποτελεί η αλληλεγγύη. Όπως για το σχήμα ισότητα-ελευθερία έτσι και για το δίπτυχο ανταγωνισμός-αλληλεγγύη η παραδοσιακή νομική σκέψη διαπιστώνει αγεφύρωτη αντίθεση. Η θεωρητική αντίδραση κατά του ατομικισμού ήταν φυσικό να στραφεί προς το άλλο άκρο, προς την κατεύθυνση της αρχής της αλληλεγγύης της οποίας τις ρίζες βρίσκονται στη χριστιανική διδασκαλία.

Τόσο η αλληλεγγύη όσο και ο ανταγωνισμός είναι έννοιες που βρίσκουν εφαρμογή σε θέματα διαδικασίας, που εκφράζουν την επίτευξη ενός σκοπού. Αυτοσκοπός είναι μόνο η ανθρώπινη αξία. Όπως ο απεριόριστος ανταγωνισμός καταλήγει σε αντιανθρωπιστικά αποτελέσματα έτσι και η απόλυτη αλληλεγγύη δεν είναι σύμφωνη προς την ανθρώπινη φύση. Η αρχή της αξίας του ανθρώπου επιβάλλει έναν ανταγωνισμό αλληλέγγυο, αλλά και μια αλληλεγγύη ανταγωνιστική. Τη διαλεκτική τους σύνθεση εκφράζει η αρχή της άμιλλας, η αρχή δηλαδή που μετατρέπει τον άκραιο ανταγωνισμό σε ανθρώπινο ανταγωνισμό και την ιδεαλιστική αλληλεγγύη σε ρεαλιστική αλληλοβοήθεια. Η αρχή της άμιλλας αποτελεί τη διαδικαστική αρχή του κοινωνικού ανθρωπισμού στον κοινωνικό, πολιτικό και οικονομικό απελευθερώνει την ανθρώπινη δύναμη, αποφεύγοντας, κάθε προσβολή της ανθρώπινης αξίας.³³

32 Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα- Ειδικό μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος III ANT. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ Αθήνα 2004

33 Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα- Ειδικό μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, Τόμος III ANT. Ν. ΣΑΚΚΟΥΛΑ Αθήνα 2004

β) Νομολογία δικαστηρίων και ανεξάρτητων διοικητικών αρχών σε θέματα ανθρώπινης αξίας

viii. Προσωπική κράτηση για χρέη προς το δημόσιο

Ιστορικά το αναγκαστικό μέτρο της προσωπικής κράτησης για χρέη προς το δημόσιο θεσπίστηκε για πρώτη φορά με το ΒΔ της 7.02.1935 και έκτοτε διαμορφώθηκε με διαδοχικά νομοθετήματα, με τελευταίο το ν.1867/89 το οποίο επιτρέπει την επιβολή του μέτρου μόνο μέσω δικαστικής απόφασης εκδιδόμενης μετά από αίτηση του αρμόδιου οργάνου του Δημοσίου ή του ΝΠΔΔ και συγχρόνως ρύθμισε τις ουσιαστικές και δικονομικές προϋποθέσεις επιβολής αυτού του μέτρου κατά τρόπο ευνοϊκότερο για τον οφειλέτη. Στην συνέχεια οι προϋποθέσεις αυτές άλλαξαν με διαδοχικά νομοθετήματα και τέλος ακολούθησε η θέση σε ισχύ του Κώδικα Διοικητικής Δικονομίας, νομοθέτημα που ρύθμισε πλήρως την επιβολή του μέτρου. Κατά το άρθρο 63 του ΚΕΔΕ (Κώδικας Είσπραξης Δημοσίων Εσόδων) η προσωπική κράτηση ενεργείται υπό του διευθυντού του δημόσιου ταμείου (επομένως επιτρέπεται μόνο κατά απαιτήσεων του Δημοσίου και όχι των ΝΠΔΔ) μετά από έκδοση εντάλματος, ενώ ως μέσο προστασίας του πολίτη παρέχεται το ένδικο βοήθημα της ανακοπής.

Από το 1975 πάντως, που τέθηκε σε ισχύ το ισχύον Σύνταγμα, και μετά ο θεσμός της προσωποκράτησης για χρέη προς το Δημόσιο έχει δεχτεί έντονη κριτική διότι αντιβαίνει στο άρθρο 2 §1 του Συντάγματος.³⁴ Η προσωπική κράτηση έχει θεωρηθεί από πολλούς

34 για περισσότερη εμβάθυνση βλ. σχετικά Μαγκάκης, «η αντισυνταγματικότητα της προσωπικής κράτησης για χρέη προς το δημόσιο» Νο Β, 1979, σελ 1553 επ. Κρουσταλλάκης Ευ. « Η προσωπική κράτηση με το πρίσμα της συνταγματικής αρχής του σεβασμού και της προστασίας της αξίας του ανθρώπου, Δ 1987, σελ 487επ.

κατάλοιπο της δουλείας με τον χρεοφειλέτη να αντικαθιστά τον δούλο διότι ο θεσμός αυτός στερεί την ελευθερία του ανθρώπου εφόσον αυτός κρατείται σε στενά οριοθετημένο τόπο με απώτατο σκοπό την εξασφάλιση των χρηματικών απαιτήσεων του κράτους. Από τα παραπάνω συνάγεται ότι η προσωποκράτηση για δημόσια χρέη αντιβαίνει στην ανθρώπινη αξία, καθώς ο άνθρωπος τίθεται σε κατώτερη μοίρα έναντι άλλων αξιών και γίνεται μέσο προς επιδίωξη σκοπού ήσσονος σημασίας. Διότι με αυτό τον τρόπο το Δημόσιο προσπαθεί να εξαναγκάσει τους φίλους και τους συγγενείς του κρατούμενου να συνεισφέρουν με τη δική τους περιουσία στη εξόφληση του χρέους. Στα άρθρα του ΚΕΔΕ φαίνεται δηλαδή να υπερτερεί η ικανοποίηση των χρηματικών απαιτήσεων εις βάρος της ανθρώπινης ελευθερίας την οποία κανονικά μόνο μετά από άσκηση ποινικής δίωξης μπορεί να στερηθεί το άτομο (5 §1 του Συντάγματος). Μετά την συνταγματική κατοχύρωση της αρχής της αναλογικότητας, τα δικαστήρια ισχυρίστηκαν πως η προσωποκράτηση είναι επιτρεπτή μόνο υπό το πρίσμα της διάταξης του άρθρου 25 §1γ, δηλαδή μόνο εφόσον η κράτηση αποτελεί αναγκαίο και πρόσφορο μέσο για την ικανοποίηση των αξιώσεων του Δημοσίου³⁵. Σήμερα όμως, πολλές είναι οι αποφάσεις του ΣτΕ που έχουν κρίνει τις ισχύουσες διατάξεις για την προσωπική κράτηση για χρέη προς το Δημόσιο ως αντισυνταγματικές. Ειδικά με τις Ολ. ΣτΕ2858/2003, 2859/2003 κρίθηκε πως για χρέη προς ΝΠΔΔ η προσωποκράτηση δεν είναι επιτρεπτή ενώ για το Δημόσιο είναι επιτρεπτή. Ήδη όμως το 2004 η νομολογία (ΣτΕ 2611/2004) έκρινε αντισυνταγματική και την προσωπική κράτηση για χρέη προς το Δημόσιο. Το θέμα αυτό απασχόλησε και πρόσφατα τη νομολογία του ΣτΕ στην απόφαση 250/2008. Χαρακτηριστικά στη σκέψη 5 διαβάζουμε: *«Επειδή, το μέτρο της προσωπικής κρατήσεως διαφέρει των γνησίων μέσων εκτελέσεως (κατάσχεση κ.λπ.), τα οποία συνιστούν άμεση επέμβαση του Δημοσίου στην περιουσία του οφειλέτη προς είσπραξη του προς αυτό χρέους, διότι αποτελεί μέτρο καταναγκασμού όχι επί της περιουσίας, αλλά επ' αυτού τούτου του προσώπου του οφειλέτη, προκειμένου να εξαναγκασθεί αυτός στη διά παντός μέσου καταβολή του οφειλομένου χρέους. Τούτο όμως είναι συνταγματικώς ανεπίτρεπτο, ως αντικείμενο στα άρθρα 2 παρ. 1 και 5 παρ. 3 του Συντάγματος. Τούτο δε διότι πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας είναι, κατά τα ανωτέρω άρθρα, ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου, πυρήνας της οποίας είναι η προσωπική ελευθερία. Και ναι μεν το Σύνταγμα ανέχεται τη στέρηση της προσωπικής ελευθερίας, υπό την προϋπόθεση όμως ότι η στέρηση αυτή είναι λογικώς αναγκαία για την προάσπιση του δημοσίου συμφέροντος, χάριν του οποίου επιβάλλεται. Τέτοιοι λόγοι δημοσίου συμφέροντος, δικαιολογούντες την*

35 Βλ. σχετικά την Πρ.ΔΠρωτΑΘ 91/1993

επιβολή των στερητικών της ελευθερίας ποινών είναι οι προβλεπόμενοι υπό του ποινικού δικαίου, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται άλλωστε, το ποινικό αδίκημα της παραβιάσεως της προθεσμίας καταβολής των βεβαιωμένων και ληξιπροθέσμων χρεών προς το Δημόσιο και τα ν.π.δ.δ. (αρθρ. 25 ν. 1882/1990 - φ. 43 - όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρο 23 παρ. 1 ν. 2523/1997, φ. 179). Είναι, όμως, όλως διάφορο το θέμα της στερήσεως της προσωπικής ελευθερίας, όχι ως ποινής για αποδοκιμαστέα κοινωνική συμπεριφορά, αλλ' ως διοικητικού μέτρου, αποβλέποντος στην άσκηση πίεσεως προς εξόφληση χρέους με χρήματα, τα οποία δεν έχει ή δεν δύναται το Δημόσιο να αποδείξει ότι έχει ο οφειλέτης. Υπό το πρίσμα τούτο, δεν υφίσταται καν θέμα εφαρμογής της αρχής της αναλογικότητας, διότι αυτή προϋποθέτει ότι τόσον ο σκοπός, όσον και τα χρησιμοποιούμενα προς επίτευξη αυτού μέσα είναι, κατ' αρχήν, θεμιτά, οπότε και ερευνάται, περαιτέρω, η μεταξύ των σχέση σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση. Το μέτρο, όμως, της προσωπικής κρατήσεως απαγορεύεται καθ' εαυτό σε κάθε περίπτωση ως αντικείμενο στο Σύνταγμα (αρθρ. 2 παρ. 1 και 5 παρ. 3), κατά τα προεκτεθέντα και, για τον λόγον αυτόν, οι διατάξεις των άρθρων 1 επόμε. του ν. 1867/1989, όπως ο νόμος αυτός τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με τα άρθρα 46 του ν. 2065/1992 και 33 του ν. 2214/1994 δεν είναι εφαρμοστέες»

ix. Το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξία και το άρθρο 1047ΚΠολΔ

Σύμφωνα με το άρθρο 1047ΚΠολΔ « Προσωπική κράτηση διατάσσεται, εκτός από τις περιπτώσεις που ορίζει ρητώς ο νόμος, και κατά εμπόρων για εμπορικές απαιτήσεις, μπορεί να διαταχθεί επίσης και για απαιτήσεις από αδικοπραξία». Σκοπός του μέσου αυτού είναι πάλι ο εξαναγκασμός του οφειλέτη να εξοφλήσει. Η χρήση του μέσου αυτού εναπόκειται στην βούληση του δανειστή απαιτεί όμως, έκδοση τελεσίδικης απόφασης. Ο ΚΠολΔ προβλέπει την προσωποκράτηση εμπόρων, όπως αυτοί ορίζονται από τον Εμπορικό Νόμο ενώ για την περίπτωση των αδικοπραξιών είναι αδιάφορη η επαγγελματική ιδιότητα του υπόχρεου. Και εδώ τίθεται το θέμα της συνταγματικότητας της προσωποκράτησης όπως τέθηκε και παραπάνω για τα χρέη προς το Δημόσιο. Στην περίπτωση όμως των έμπορων και των εμπορικών πράξεων σε όλες τις προηγούμενες αντιρρήσεις μας σχετικά προς το θεσμό αυτό έρχεται να προστεθεί και το άρθρο 11 του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα που κυρώθηκε με το ν.2462/1997 και προβλέπει ότι: « Κανένας δε φυλακίζεται αποκλειστικά λόγω της αδυναμίας του να εκπληρώσει συμβατική υποχρέωση».η εν λόγω διάταξη από αποτελεί πλέον εσωτερικό δίκαιο υπέρτερης ισχύς του κοινού νόμου (Σ28 §3) και επομένως περιορίζει το

πεδίο εφαρμογής του άρθρου 1047ΚΠολΔ.. Κατά την ΕφΑθ9318/1998 η διάταξη του Συμφώνου απαγορεύει την προσωπική κράτηση δεδομένου ότι η τελευταία εντάσσεται στην έννοια της φυλάκισης Σύμφωνα με την εν λόγω απόφαση το Διεθνές Σύμφωνο αναφέρεται γενικώς σε συμβατικές υποχρεώσεις και όχι μόνο σε χρηματικές στις οποίες αναφέρεται το άρθρο 1047 §1. Συνεπώς η κατάργηση της προσωπικής κράτησης επεκτείνεται σε κάθε μορφής απαίτηση που έχει γενεσιουργό λόγο τη σύμβαση. Επομένως το άρθρο 1047 §1 εφαρμόζεται μόνο σε περίπτωση εξωσυμβατικών σχέσεων άρα και στην περίπτωση της αδικοπραξίας.

χ. Ανθρώπινη αξία και περιορισμοί στο δικαίωμα επιλογής συζύγου και συνάψεως γάμου

Δεν είναι λίγες εκείνες οι φορές όπου τα ελληνικά δικαστήρια ασχολήθηκαν με τη συνταγματικότητα επιβολής περιορισμών ως προς την επιλογή συζύγου. Αφετηρία της προβληματικής μας συνιστά παλαιότερη νομολογία του ΣΤΕ κατά την οποία η θέσπιση τέτοιου είδους περιορισμών δεν ήταν απαγορευμένη εφόσον αυτή δικαιολογείται από το δημόσιο συμφέρον και από τη φύση του ασκούμενου λειτουργήματος. Χαρακτηριστικό νομολογιακό παράδειγμα αποτελεί η ΟΛΣΤΕ3634/78 η οποία εκδόθηκε ύστερα από προσβολή αποφάσεως του αρχηγού των Ενόπλων Δυνάμεων με την οποία απέρριπτε αίτημα υπολοχαγού του πυροβολικού για χορήγηση άδειας γάμου. Το ΣΤΕ κλήθηκε να απαντήσει αν ο νόμος που θέτει προϋποθέσεις ως προς το πρόσωπο που θα παντρευτεί, είναι σύμφωνες με το Σ2 §1 ή όχι. Αν και η συγκεκριμένη απόφαση δεν εξέτασε τελικά το επίμαχο θέμα, είναι προφανές ότι τέτοιες ρυθμίσεις δεν μπορούν παρά να είναι αντίθετες με την ανθρωπίνη αξία και το δικαίωμα ελεύθερης επιλογής συζύγου, καθώς ελευθερία και ισότητα αποτελούν το περιεχόμενο της ανθρωπίνης αξίας. Παρόμοια προβληματική έχει και η ΟΛΣΤΕ395/78 η οποία αφορά την τέλεση γάμου άνευ αδείας στα Σώματα Ασφαλείας και η πειθαρχική ευθύνη του παραβάτη. Το ΣΤΕ

στην απόφαση του επικαλέστηκε τα άρθρα 2 §1 και 5 §1 από τα οποία προκύπτει ελεύθερη επιλογή συζύγου και την ελεύθερη τέλεση γάμου χωρίς κανένα περιορισμό. Επικαλούμενο όμως το άρθρο 103 §1 Σ και του λόγους δημοσίου συμφέροντος θεωρεί επιτρεπτή την προϋπόθεση της άδειας ενώ σε ό,τι αφορά το πρόσωπο και το χαρακτήρα του/της συζύγου φαίνεται να έχει αμφιβολίες ως προς τη συνταγματικότητα της ρύθμισης

αυτής. Δυστυχώς η απόφαση αυτή λησμονεί τον ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα της έννομης τάξης και την καταστατική της αρχής, το σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου. Η απόφαση 1460/78 αποκαθιστά κάπως τα πράγματα καθώς αναφέρει πως οι μόνες προϋποθέσεις που επιτρέπονται είναι οι αντικειμενικές προϋποθέσεις και τα αντικειμενικά κωλύματα καθώς μόνο αυτά συνάδουν με το άρθρο 12 της ΕΣΔΑ

xi. Η ανθρώπινη αξία και το ποινικό δίκαιο

Στο χώρο του ουσιαστικού ποινικού δικαίου, ανθρώπινη αξία προσβάλλεται με πράξεις όπως οι βασανισμοί, η επιβολή ιδιαίτερα σκληρής και ταπεινωτικής μεταχείρισης³⁶, η θανατική ποινή³⁷ και ο πολιτικός θάνατος. Η ανθρώπινη αξία δε μπορεί να θυσιάζεται για χάρη της καταπολέμησης του εγκλήματος. Ανάλογη προστασία με το Σ 2 §1 παρέχει και το Σ 7 §2 σχετικά με την ανθρώπινη αξιοπρέπεια. Το ίδιο επιτακτική εμφανίζεται η ανάγκη προστασίας της άξιας του ανθρώπου και στην ποινική διαδικασία και ιδιαίτερα στο ζήτημα της προσωρινής κράτησης. Όπως ορίζει το άρθρο 282§3 ΚΠΔ: « Προσωρινή κράτηση μπορεί να επιβληθεί αντί για περιοριστικούς όρους, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις της πρώτης παραγράφου του άρθρου αυτού, μόνο αν ο κατηγορούμενος διώκεται για κακούργημα και δεν έχει γνωστή διαμονή στη χώρα ή έχει κάνει προπαρασκευαστικές ενέργειες για να διευκολύνει τη φυγή του ή κατά το παρελθόν υπήρξε φυγόπονος ή φυγόδικος ή κρίθηκε ένοχος για απόδραση κρατουμένου ή παραβίαση περιορισμών διαμονής ή κρίνεται αιτιολογημένα ότι να αφεθεί ελεύθερος είναι πολύ πιθανό, όπως προκύπτει από ειδικά μνημονευόμενα χαρακτηριστικά της πράξης για την οποία κατηγορείται, να διαπράξει και άλλα εγκλήματα. Μόνο η κατά το νόμο βαρύτητα της πράξης δεν αρκεί για την επιβολή της προσωρινής κράτησης.» Αν και η στέρηση της ελευθερίας κατόπιν δικαστικής απόφασης δεν αντίκειται στο άρθρο 2§1 του Συντάγματος και αυτό γιατί αυτή επιβάλλεται από νόμιμα συνεστημένο δικαστήριο, η περίπτωση της προσωρινής κράτησης στο στάδιο της προδικασίας είναι διαφορετική και συντηρεί πολλές συζητήσεις γύρω από τη συνταγματικότητα της. Σε κάθε περίπτωση τα ελληνικά δικαστήρια έχουν υποστηρίξει ότι προκειμένου να σέβεται την ανθρώπινη αξία θα πρέπει να διέπεται απαραίτητως από κάποιες βασικές αρχές, όπως την αρχή της αναγκαιότητας, την αρχή της απαγόρευσης του υπέρμετρου, την αρχή της προσφορότητας και την αναλογικότητας

36 Βλ. σχετικές εκθέσεις της Επιτροπής της Σύμβασης για την πρόληψη των βασανιστηρίων, της απάνθρωπης ή ταπεινωτικής μεταχείρισης. Καθώς και ΠΟΙΝ.ΧΡ./1999(267)

37 Δεσποτόπουλος Κ., «η θανατική ποινή και το νέο σύνταγμα»

ανάμεσα στον επιβαλλόμενο περιορισμό και τον επιδιωκόμενο σκοπό. Όλες αυτές οι αρχές αποτελούν εξειδικεύσεις της αρχής του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας. Όλες αυτές οι αρχές έχουν ως συνταγματικό έρεισμα τη διάταξη του άρθρου 2 §1. Στον ίδιο κλάδο του δικαίου η αρχή αυτή εξειδικεύεται με σειρά ποινικών διατάξεων κυρίως όσων τα δικαιώματα του κατηγορουμένου και τις εγγυήσεις ανεύρεσης της αληθείας. Έτσι το Σ 2§1 αποτελεί συνταγματική βάση για τις διατάξεις του ποινικού δικαίου που αφορούν την διαδικασία της ανάκρισης και το επιτρεπτό των αποδεικτικών μέσων. Για παράδειγμα το άρθρο 370ΠΚ προστατεύει την τηλεφωνική και προφορική συνομιλία και απαγορεύει τις μαγνητοφωνήσεις χωρίς τη συναίνεση του ομιλητή εκτός και εάν η χρήση του υλικού έγινε για τη διαλεύκανση ιδιαίτερα σοβαρού εγκλήματος και μόνο ενώπιον δικαστικής ή άλλης δικαιοδοτικής αρχής. οι διατάξεις αυτές περί υποκλοπής θα πρέπει να ερμηνευθούν υπό το πρίσμα της Σ 2§1 και των διατάξεων της ΕΣΔΑ και επομένως να θεωρούνται συνταγματικές μόνο εφόσον πρόκειται να προστατεύσουν υπέρτερα αγαθά. Αντίστοιχη είναι και η διάταξη στον ΚΠΔ 17§2 σύμφωνα με την οποία δε λαμβάνονται υπόψη αποδεικτικά μέσα που έχουν αποκτηθεί παρανόμως εκτός και αν εξετάζεται έγκλημα το οποίο τιμωρείται με ισόβια κάθειρξη και εφόσον υπάρχει σχετική απόφαση του δικαστηρίου. Τέλος, και το άρθρο 137^Α ΠΚ που απαγορεύει τα βασανιστήρια και κάθε ταπεινωτική μεταχείριση. Βέβαια, το άρθρο αυτό έχει ως συνταγματική βάση το Σ 2§1 αλλά κυρίως το Σ 7§2

xii. Αρχή προστασίας προσωπικών δεδομένων- Υπόθεση Κορκολή

Η υπόθεση αυτή έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα των προσωπικών δεδομένων και την προστασία αυτών ως αναπόσπαστο κομμάτι της ανθρώπινης αξίας και προσωπικότητας. Η εταιρία Τριανταφυλλόπουλος και Σια συγκρότησε αρχείο με βάση αρχεία που του εστάλησαν μέσω ταχυδρομείου. Στο αρχείο αυτό συμπεριλαμβάνονταν μεταξύ άλλων και ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα από την ερωτική ζωή του γνωστού τραγουδιστή Σ. Κορκολή και του σχεδιαστή μόδας Μ. Ασλάνη. Για τον πρώτο προβλήθηκαν στην εκπομπή «κίτρινος τύπος» στιγμές από την ερωτική του ζωή και για το δεύτερο αποσπάσματα από το προσωπικό του ημερολόγιο. Αν και είχε προηγηθεί προειδοποιητική εκπομπή για την αποκάλυψη των στοιχείων αυτών τα πρόσωπα αυτά δεν είχαν δώσει τη συναίνεση τους για τη δημοσιοποίηση των στοιχείων. Στην εν λόγω περίπτωση τέθηκε το ερώτημα αν θα επικρατήσει το δικαίωμα στην ανθρώπινη αξία, ειδικότερη έκφανση του οποίου είναι το δικαίωμα στην πληροφορική αυτοδιάθεση ή το δικαίωμα στην πληροφόρηση του κοινού. Στη υπό κρίση περίπτωση η νομιμότητα της επεξεργασίας με τη μορφή της συλλογής και

χρήσης εικόνων και ανάγνωσης επίμαχων σελίδων από το προσωπικό ημερολόγιο υπόκειται στην κρίση αν το δικαίωμα ενημέρωσης του κοινού απαιτούσε στη συγκεκριμένη περίπτωση και τη χρήση αυτών. Σύμφωνα με το σκεπτικό της απόφασης η αξίωση του κοινού για ενημέρωση δε φτάνει μέχρι του σημείου να απαιτεί να δημοσιοποιούνται ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την προσβολή της αξίας του ανθρώπου με εξευτελισμό ή διαπόμπευση. Την ίδια άποψη εξέφρασε η ΕΣΗΕΑ με βάση τον κώδικα δεοντολογίας δημοσιογράφων. Σε σχέση με το ίδιο περιστατικό το Εθνικό συμβούλιο Ραδιοτηλεόρασης δέχτηκε ότι η προστασία της προσωπικότητας περιλαμβάνει και αγαθά όπως η τιμή, η υπόληψη, η ιδιωτική ζωή, η σφαίρα του απορρήτου καθώς και η σωματική ακεραιότητα και υγεία.

Υπόθεση Big Brother

Η Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα αποφάνθηκε ότι η συμμετοχή στο εν λόγω παιχνίδι γίνεται με σύμβαση μεταξύ των παικτών και της παραγωγού εταιρίας η οποία όμως αντίκειται στα χρηστά ήθη διότι δεσμεύει υπέρμετρα την ελευθερία των ατόμων και στερεί από τους παίκτες και το παραμικρό ίχνος ιδιωτικής ζωής εφόσον αυτοί θα παρακολουθούνται 24 ώρες το εικοσιτετράωρο. Από αυτά συνάγεται το συμπέρασμα ότι εξαλείφεται κάθε ίχνος προσωπικής ζωής που αποτελεί τον πυρήνα της προσωπικότητας του ανθρώπου και τείνει στον εξευτελισμό του. Επομένως αντίκειται στο άρθρο 2§1. Η συναίνεση του ατόμου δεν αναιρεί την παράβαση της συνταγματικής διάταξης. Είναι εξίσου παράνομη ως αντισυνταγματική εφόσον συνιστά παραίτηση από δικαίωμα ανεπίδεκτο ειδικής ή γενικής παραίτησης.

Από τα παραπάνω συνάγεται ότι το δικαίωμα της προσωπικότητας, όπως αυτό εννοείται στο ΑΚ57 (βλ. σχετικά παρακάτω) αποτελεί περιορισμό στην ελευθερία των ΜΜΕ. Μέσα στις σφαίρες του δικαιώματος της προσωπικότητας συναντάμε και την απόρρητη λημυστική σφαίρα στην οποία δεν έχει πρόσβαση κανένας πέρα από το ίδιο το άτομο και κατ'εξαίρεση κάποια έμπιστα του άτομα. Σύμφωνα με τη νομολογία η σφαίρα αυτή προσωπικών δεδομένων είναι που δεν επιτρέπεται να δημοσιοποιηθεί ούτε υπό τη μορφή πληροφόρησης του κοινού.

Υπόθεση βιομετρικής επαλήθευσης ταυτότητας επιβατών στα αεροδρόμια

Στην περίπτωση αυτή η Αρχή κλήθηκε να απαντήσει αν η πιλοτική εφαρμογή ευρωπαϊκού προγράμματος με βασικό στόχο την καθιέρωση ενός προτύπου βιομετρικής επαλήθευσης ταυτότητας εγκεκριμένων επιβατών κατά την αναχώρηση από τα

αεροδρόμια είναι νόμιμη. Με την εφαρμογή του βιομετρικού συστήματος στα σημεία ελέγχου εισιτηρίων και επιβίβασης επιδιώκεται η διασφάλιση της ταυτοπροσωπίας του επιβάτη που ελέγχει το εισιτήριο του με αυτόν που τελικώς επιβιβάζεται στο αεροπλάνο. Το σύστημα αυτό βασίζεται στα βιομετρικά χαρακτηριστικά της ίριδας και ενός δακτύλου. Τα βιομετρικά χαρακτηριστικά των επιβατών θα αποθηκεύονται σε «έξυπνες κάρτες» μαζί με το όνομα, τον αριθμό τακτικού ταξιδιώτη, ψηφιακή υπογραφή, ημερομηνία έκδοσης και έναν μοναδικό αριθμό του προγράμματος η Αρχή επικαλούμενη τα άρθρα 2, 4 του ν.247/97 και την αρχή της αναγκαιότητας έκρινε πως δεν είναι νόμιμη η συλλογή και επεξεργασία δεδομένων δακτυλοσκόπησης και ίριδας του ματιού διότι ο επιδιωκόμενος σκοπός θα μπορούσε να επιτευχθεί με ηπιότερα μέσα και όχι με την συλλογή τόσων ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων.³⁸

xiii. Η μαγνητοταινία ως απαγορευμένο αποδεικτικό μέσο

α) Υποκλοπή συνομιλιών συζύγου για μοιχεία και άμβλωση (Βούλευμα ΕφΘες189/81)

Στην συγκεκριμένη περίπτωση το δικαστήριο ήρθε αντιμέτωπο με αποδεικτικό υλικό συγκεκριμένα φωνοληψία εν αγνοίας του ομιλούντος. Το δικαστήριο έκρινε ότι το εν λόγω αποδεικτικό μέσο είναι παράνομο κατά τα 177επ ΚΠΔ, 444,438,439ΚΠολΔ, 2§1 Σ και 5§1 Σ. Ειδικότερα θίγουν εκείνη απολύτως απροσπέλαστη περιοχή του ατόμου στην οποία κανένας δεν έχει πρόσβαση πέρα από το ίδιο το άτομο.

Ωστόσο, δε θα πρέπει να λησμονούμε ότι όταν έχουμε να κάνουμε δίκη διαζυγίου και το μόνο αποδεικτικό μέσο που αποδεικνύει την απιστία, δηλαδή το αντίθετο της συζυγικής πίστης το αποδεικτικό αυτό μέσο ενδεχομένως να είναι και παραδεκτό δεδομένου ότι δεν υπάρχει σεξουαλικό απόρρητο μεταξύ των συζύγων.

β) Η υπόθεση της ιδιόγραφης διαθήκης

κατά το 444αρ3 ΚΠολΔ στην έννοια των ιδιωτικών εγγράφων συγκαταλέγονται και οι φωνοληψίες και γενικά κάθε είδους μηχανική απεικόνιση (π.χ. φωτογραφικές η κινηματογραφικές αναπαραστάσεις). Κατά αρχήν αυτά τα αποδεικτικά μέσα είναι παραδεκτά. Η υποκλοπή όμως τέτοιου υλικού, δηλαδή εν αγνοία των συνομιλητών συνιστά ευθεία παραβίαση του Σ2§1 καθώς ενέχει παγίδευση των προσώπων και θίγει την προσωπικότητα του αφού τον υποβιβάζει σε απλό αντικείμενο μια αποδεικτικής διαδικασίας και ταυτόχρονα του δημιουργεί ανασφάλεια ότι κάθε στιγμή της ζωής του καταγράφεται και επομένως δεν είναι πραγματικά ελεύθερος. Για το λόγο αυτό υποκλαπέν

38 Αρχή Προστασίας Δεδομένων Προσωπικού Χαρακτήρα, απόφαση Αρ.52/2003

αποδεικτικό μέσο δε μπορεί να ληφθεί υπόψη στο δικαστήριο ακόμα και στη συγκεκριμένη περίπτωση όπου η μαγνητοταινία αποδεικνύει ότι η θανούσα είχε καταστήσει μοναδικό κληρονόμο την αναιρεσειούσα και όχι τον αναιρεσίβλητο.

xiv. Το δικαίωμα της ανθρώπινης αξίας και η προστασία της προσωπικότητας κατά το ΑΚ57

Οι διατάξεις του ΑΚ οι οποίες προστατεύουν την προσωπικότητα πρέπει να αντιμετωπίζονται υπό το πρίσμα της διάταξης 2 §1 Σ και ειδικότερα ως εξειδικεύσεις συνταγματικής επιταγής. Υπό το πρίσμα της συνταγματικής διάταξης το Ειρηνοδικείο Αθηνών έκρινε αγωγή ατόμου με την προσβολή του δικαιώματος του στην ελεύθερη χρήση κοινόχρηστου πράγματος. Συγκεκριμένα το δικαστήριο (ΕιρΑθ 2254/1997) έκανε δεκτή αγωγή ατόμου για προσβολή του δικαιώματος στην ανθρώπινη αξία και την ανθρώπινη αξιοπρέπεια με την τοποθέτηση εκ μέρους του εναγομένου περιπτέρου σε λανθασμένη θέση. Το δικαστήριο με την ανωτέρω απόφαση, κατ' εφαρμογή των ανωτέρων διατάξεων, δέχτηκε ότι με την ανωτέρω παράνομη τοποθέτηση του περιπτέρου εμποδίζονταν η θέα και η προσπέλαση των διερχομένων από την εκεί οδό στα καταστήματα του ενάγοντος, και έτσι ο ενάγων προσβαλλόταν στο δικαίωμα του για απόλαυση των κοινόχρηστων πραγμάτων, εξουσία η οποία απορρέει από το δικαίωμα της προσωπικότητας του, στην οποία περιλαμβάνονται όλα όσα συνδέονται με το πρόσωπο.

Ο ΑΠ με την απόφαση σταθμό 40/1998 επιχειρεί μια ευρύτατη ερμηνευτική προσέγγιση ως προς την έννοια της ανθρώπινης αξίας. Ειδικότερα προσπαθεί να απαντήσει σε τρία βασικά ερωτήματα: α) τη φύση της διάταξης του άρθρου Σ 2§1 β) τη σχέση της με την προσωπικότητα ως έννοια και γ) ποια η σχέση του άρθρου Σ 2§1 με την προσωπικότητα ως προς την παρεχόμενη προστασία. Σε σχέση με το πρώτο ερώτημα το δικαστήριο επιβεβαίωσε την άποψη της θεωρίας ότι η διάταξη του άρθρου 2§1 αποτελεί την καταστατική αρχή της ελληνικής έννομης τάξης και ότι καθιερώνει διττή υποχρέωση σεβασμού και προστασίας εκ μέρους της πολιτείας. Είναι θεμελιώδης διάταξη που συνιστά κατευθυντήρια γραμμή για την ερμηνεία των διατάξεων όλων των κοινών νόμων. Στην εν λόγω απόφαση εξετάστηκε η αντισυνταγματικότητα αναδρομικού νόμου, ο οποίος αίρει τις συνέπειες πράξεων που συνιστούν ευθεία παραβίαση συνταγματικού κανόνα δικαίου ή προσβολή που θεμελιώνεται σε αυτόν ή σε νόμο που αποτελεί συγκεκριμενοποίηση του. Ειδικότερα ο αναδρομικός νόμος αναιρεί αναδρομικά τις συνέπειες πράξεων προσβολής του δικαιώματος βάσει νόμου. (34,57,59,932ΑΚ). Οι διατάξεις του ΑΚ συγκεκριμενοποιούν

το άρθρο 2§1 του Συντάγματος ως προς την προστασία της αξίας του ανθρώπου και την προσωπικότητας.

Σε σχέση με το δεύτερο ζήτημα ο ΑΠ απάντησε πως στο περιεχόμενο της ανθρώπινης αξίας περιλαμβάνεται η προσωπικότητα ως εσωτερικό συναίσθημα τιμής και ως κοινωνική αναγνώριση υπόληψη. Το Σ 2 §1 βρίσκει εφαρμογή σε κάθε προσβολής του ανθρώπου ως φυσικού και κοινωνικού όντος. Αντίθετα, το άρθρο 5§1 εγγυάται την ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας και αποτελεί εφαρμοστέο κανόνα σε περίπτωση πράξης προσβολής του προσώπου που δε θίγουν στην ουσία την ανθρώπινη ιδιότητα αλλά συνιστούν προσβολές συνήθεις στα πλαίσια συμβίωσης σε μία δημοκρατική κοινωνία. Από τα παραπάνω συνάγεται ότι η εγγύηση της αξίας του ανθρώπου περιορίζεται μόνο σε εκείνες τις ουσιώδεις ιδιότητες και ποιοτικά στοιχεία της ανθρώπινης οντότητας που δεν υπόκεινται σε περιορισμούς χάρη δημόσιου συμφέροντος ούτε σε στάθμιση με άλλα συνταγματικά δικαιώματα και εγγυήσεις σε περίπτωση σύγκρουσης ή συρροής. Αντίθετα η προσωπικότητα καλύπτει ευρύ φάσμα στοιχείων και ιδιοτήτων που υπόκεινται στην τριπλή επιφύλαξη του Σ5§1. Επιπλέον η προστασία της αξίας περιλαμβάνει τόσο τον ζώντα άνθρωπό όσο και το κυοφορούμενο και το νεκρό. Ενώ, η προστασία της προσωπικότητας αναφέρεται μόνο στον ζώντα άνθρωπο.

Άλλη μία υπόθεση σχετική με την προσβολή της προσωπικότητας είναι η ΑΠ3667/1978 και αφορά τη σύμβαση εργασίας. Οι εργασιακές σχέσεις, κυρίως λόγω της εξάρτησης του εργαζομένου από τον εργοδότη, μπορούν να αποτελέσουν πεδίο καταπάτησης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και αξιών. Γι' αυτό και η ισχύς του Σ 2§1 επεκτείνεται και στις σχέσεις μισθωτού-εργοδότη. Τα άρθρα 57,58,59,914,932 ΑΚ σαφώς προκύπτει, ότι ο μισθωτός δικαιούται να ζητήσει από τον εργοδότη χρηματική αποζημίωση για ηθική βλάβη που υπέστη στην προσωπικότητα και την επαγγελματική του υπόληψη. Η ενάγουσα προσλήφθηκε με σύμβαση αορίστου χρόνου για μεταβατική εκπαίδευση στο εταιρικό σχολείο του αεροδρομίου του Ελληνικού για να αποκτήσει άδεια ασκήσεως επαγγέλματος. Η ενάγουσα εξασκήθηκε σε αεροπλάνα τύπου boeing 707, 727,720 και 45-ΠΑ. Η εταιρία άλλαξε το πρόγραμμα πτήσεων χωρίς προειδοποίηση και η ενάγουσα αρνήθηκε να συμμορφωθεί και γι αυτό της επιβλήθηκε ποινή πενθήμερης παύσεως χωρίς την έγκριση της επιθεωρήσεως εργασίας. Η ενάγουσα ζήτησε αποζημίωση γιατί προσεβλήθη η προσωπικότητα της, την μείωσαν ηθικά απέναντι στους συναδέλφους της και στερήθηκε της απαραίτητης επαγγελματικής κατάρτισης, η οποία είναι απαραίτητη για τη μετέπειτα επαγγελματική της σταδιοδρομία.

Στο πεδίο των εργασιακών σχέσεων κινείται και η απόφαση ΑΠ875/86 για την μη πραγματική απασχόληση εργαζομένου ως λόγο προσβολής της προσωπικότητας. Το άρθρο 23§1 του ν.1264/82 προβλέπει ποινικές κυρώσεις για τον εργοδότη που δεν απασχολεί πραγματικά τον μισθωτό, χωρίς να έχει καταγγείλει τη σύμβαση ή να έχει λήξει ο συνομολογημένος χρόνος εργασίας. Ο μισθωτός σε αυτήν την περίπτωση δικαιούται κανονικά τη συμφωνημένη αμοιβή του κατά το άρθρο 656Ακ λόγω υπερημερίας του εργοδότη να δεχτεί την εργασία του. Πριν τη θέση σε ισχύ του εν λόγω νόμου δεν υπήρχε κάποια διάταξη νόμου που να καθιερώνει υποχρέωση *expressis verbis* του εργοδότη να δεχτεί την εργασία του εργαζόμενου. Το ορθότερο πάντως, θα ήταν να υποστηρίξουμε πως το κενό δεν είναι ακούσιο. Η εργασία πέρα από την υλική της αξία έχει και έντονο ηθικό χαρακτήρα καθώς ο μισθωτός έτσι αναπτύσσει την προσωπικότητα του και εμφυσάει στο έργο μέρος από αυτήν. Επομένως, και πριν τη θέση σε ισχύ του νόμου αυτού τέτοια υποχρέωση εκ μέρους του εργοδότη υπήρχε βασιζόμενη στις διατάξεις που προστατεύουν την ανθρώπινη αξία και προσωπικότητα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η αρχή του σεβασμού και της προστασίας της ανθρώπινης αξίας, ως καταστατική αρχή της ελληνικής έννομης τάξης, διέπει όλο το φάσμα του δικαίου, τόσο τις δημόσιες όσο και τις διαπροσωπικές σχέσεις. Πέρα από την κατευθυντήρια γραμμή που δίνει, έχει μια καθαρά θετική σημασία αφού η διάταξη του άρθρου Σ 2§1 δημιουργεί ρητά δικαιώματα και υποχρεώσεις. Το περιεχόμενο του απαραβίαστου της ανθρώπινης αξίας συμπροσδιορίζεται από το ζεύγος ελευθερία- ισότητα και συγκεκριμενοποιείται από διατάξεις του κοινού δικαίου. Οποιαδήποτε διάταξη έρχεται σε αντίθεση με την ανθρώπινη αξία αυτομάτως έρχεται σε αντίθεση με την ελληνική έννομη τάξη και δεν έχει χώρο πλέον σε αυτήν. Δυστυχώς, στην πράξη τα πράγματα δεν είναι τόσο ξεκάθαρα. Δεν είναι λίγες οι φορές που η ανθρώπινη αξία καταπατάται βάνανυσα τόσο από τους ιδιώτες όσο και από την ίδια την Πολιτεία. Η νομολογία βρίθει περιπτώσεων καταπάτησης της ανθρώπινης αξίας σε όλους τους κλάδους του δικαίου, από τις εργασιακές και οικονομικές σχέσεις μέχρι τις ιδιωτικές σχέσεις των ατόμων. Ωστόσο, κανείς δε θα πρέπει να ξεχνάει πως το άρθρο 2§1 Σ δεν είναι ευχολόγιο αλλά μια θετική επιταγή που προστατεύει αλλά ταυτόχρονα απευθύνεται και σε κάθε κοινωνό του δικαίου. Μια κοινωνία σα τη δική μας, θα μπορέσει να εξελιχθεί και να προοδεύσει μόνο σεβόμενη τον άνθρωπο .

SUMMARY-CONCLUSIONS

The principle of respecting and protecting human dignity as a legal principle of Greek law, governs the whole law, both public and interpersonal relations. Apart from its directional character, it gives a net positive significance since the provision of Article 2 § 1 S explicitly

creates rights and obligations. The content of the inviolability of human dignity is supplemented by the pair of principles freedom-equality and specified by the provisions of the law. Any provision contrary to human dignity automatically contrasts with the Greek law and does not belong to it. Unfortunately, in practice things are not so clear. There are many times when human value is brutally abused by individuals and by the State. The law is littered with cases of violation of human dignity in all branches of law, from employment and economic relations to the relations of private life. However, one should not forget that Article 2 § 1 of the Constitution is not a wish but a positive obligation that protects but also addresses to all individuals. Our society can evolve and prosper only by respecting human

dignity. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βλάχος Γ., Κοινωνιολογία των δικαιωμάτων του ανθρώπου, Εκδόσεις Παπαζήση, 1976, Αθήνα
- Βλαχόπουλος Σ., Διαφάνεια της κρατικής δράσης και προστασία προσωπικών δεδομένων, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 2007
- Δαγτόγλου Π.Δ. Ατομικά Δικαιώματα Β' Έκδοση, Αθήνα-Κομοτηνή 2005
- Δεσποτόπουλος Κ.Ι. Η θανατική ποινή και το νέον σύνταγμα
- Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα Β' Έκδοση, Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2008
- Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματικά Δικαιώματα- Ειδικό Μέρος, Παραδόσεις Συνταγματικού Δικαίου, τόμος III, ΙΑ' Έκδοση Αθήνα 2004
- Δημητρόπουλος Ανδρέας, Γενική Συνταγματική Θεωρία Αθήνα 2005
- Δημητρόπουλος Ανδρέας, Κοινωνικός Ανθρωπισμός, 1998
- Δημητρόπουλος Ανδρέας Αμυντικά Δικαιώματα 1981

Το απαραβίαστο της ανθρωπίνης αξίας (Σ2§1)

- Δημητρόπουλος Ανδρέας, Συνταγματική προστασία του ανθρώπου από την ιδιωτική εξουσία, Συμβολή στο πρόβλημα της τριτενέργειας, 1981
- Καράκωστας Ι. Δίκαιο ΜΜΕ 2005
- Καράκωστας Ι. Δίκαιο προστασίας καταναλωτή Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 2005
- Κεραμέας Κ. Αστικό Δικονομικό Δίκαιο, γενικό μέρος, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 1986
- Κρουσταλλάκης Ευ., Η προσωπική κράτηση, ειδικότερα ως μέσο εκτέλεσης για την είσπραξη δημοσίων εσόδων υπό το πρίσμα του Συντάγματος 1975, Δ13
- Μάνεσης Α. Ατομικές ελευθερίες, Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 1982, Θεσσαλονίκη
- Παμπούκης Χ. προσωπική κράτηση για χρηματικές απαιτήσεις από σύμβαση, Μακεδονική Ένωση Εμπορικού Δικαίου, Εκδόσεις Σάκκουλα 1991
- Ρούκουνας Ε. Διεθνής προστασία ανθρωπίνων δικαιωμάτων
- Σωτηρόπουλος Β. Η συνταγματική προστασία των προσωπικών δεδομένων Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2006
- Χρυσόγονος Κ., Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα Β' έκδοση, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα 2002

Ηλεκτρονικές διευθύνσεις

- www.ste.gr
- www.dpa.gr
- www.dsa.gr
- www.lawnet.gr
- www.tosyntagma.ant-sakkoulas.gr

Το απαραβίαστο της ανθρώπινης αξίας (Σ2§1)